

For et par år siden udkom neurokirurgen Henry Marshs selvbiografiske fortællinger *Gør ikke skade. Fortællinger om livet, døden og lægekunsten*. Nu er den modne og næsten pensionerede læge tilbage med fortsættelsen *Hverken solen eller døden. Indrømmelser*. Læseren bliver på ny præsenteret for forskellige operationspatienter, men denne gang skriver forfatteren mere om sin falmende kærlighed til arbejdet, sin forestående pensionering og sit fysiske forfald.

Marsh leverer en troværdig og personlig mosaik om at miste terræn, både arbejdsmæssigt og personligt, men også om at nægte at lade sig kue. Efter en intern irettesættelse for ikke at have overholdt institutionens officielle påklædningsreglement, og for derigennem ikke at have været en god rollemodel for de øvrige medarbejdere, indgiver Marsh spontant sin opsigelse. Han vil ikke arbejde i et system, hvor topledere kan udvise en sådan grad af manglende begreb om god ledelse (p. 43). Der bruges mere og mere tid på at tale om arbejdet i stedet for rent faktisk at udføre det, skriver Marsh (p. 49).

I en anden scene forsvaret Marsh en patients ret til at blive taget stilling til individuelt og ikke, som tilfældet er, at blive offer for en i bedste fald overflødig indsættelse af en såkaldt nasogastrisk sonde. I afmagt over ikke at have indflydelse på de mange overflødige – eller regulært – forkerte procedurer vrider Marsh næsen om på den tilstedeværende sygeplejerske, som nægter at fjerne sonden. Episoden, lyder forfatterens egen tolkning, er et resultat af en mangeårig frustration og fortvivlelse over tab af autoritet, nedslidning af tillid og lægehervets bedrøvelige forfald (p. 57).

Marsh beretter om flere af sine kontroversielle hændelser og meninger – og hans nye bog er ganske enkelt relevant for alle, der arbejder professionelt med sygdom og sundhed. Vi nikker genkendende til Marshs understregning af, at den er helt galt fat med vægtningen imellem administration og det faktiske patientarbejde. Jeg vil mene, at rigtig mange fagprofessionelle allerede har mærket på egen krop, hvad det vil sige, når en given administration blander sig i rent behandlingsmæssige anliggender. At blive bestemt over på ikkefaglig vis af sådanne administratorer er rent ud sagt med til at kvæle glæden ved at arbejde med mennesker i nød.

I Danmark kan store, almene problemer, såsom sundhedsplatformen og akuttelefonen 1813, sikkert finde støtte i Marshs pointer. Økonomer og politikernes behov for måltal ser ud til at komme til at forulempe omsorgen for patienterne, fortsætter Marsh (p. 186). Er det fx ikke grelt, at en planlægningsansvarlig bestemmer, hvilke patienter der kommer på listen med rutineoperationer? (p. 19). Og forargeligt, at de fagprofessionelle bebrejdes af deres administratorer for at have udført for mange akutoperationer i forsøget på at redde liv? Bebrejdelsen handler om, at for mange akutoperationer ikke gavner hospitalets økonomi (p. 52); moral og etik over for mennesker, der lider, nævnes end ikke med ét ord.

Som en naturlig reaktion på urimelige vilkår søger Marsh væk og til udlandet for at arbejde mere fagligt og meningsfuldt inden for sit fag. Men sammen med både nære kollegaer i Nepal og Ukraine samt under et kortvarigt ophold i USA møder han skræmmende eksempler på, hvor forvrængede og absurde rammerne for det neurokirurgiske arbejde også er dér. Ligesom forfatteren Peter Høeg konstaterede om modernitetens udbredelse i romanen *Kvinden og aben*, berører Marsh den kendsgerning, at det angiveligt højeffektive, men problematiske sundhedssystem ikke alene er at finde lokalt, men er overalt. Mange sundhedssystemer, tilsyneladende overalt i verden, synes indlejret i massive dilemmaer. Der synes intet egentligt helle for den ansvarlige behandler.

Hvad stiller sundhedsprofessionelle op, konfronteret med et arbejdsliv, hvor det bliver sværere og sværere at ånde? Marsh er på vej ind i pensionisttilværelsen og er ikke længere helt sikker på, om han ville have valgt sit fag på ny under de vilkår, der karakteriserer det moderne sundhedsvæsen (p. 41). Marsh løfter sløret for en fase i livet med mange uafklarede spørgsmål for en fagperson som ham, der har været vant til at være toneangivende. Hvordan vil det opleves atter at overgå til patienternes 'underklasse' og ikke længere være en af de udvalgte (p. 23)? Og videre: Det hævdes, at det er bedre at gå for tidligt på pension end for sent (p. 44), men hvem har det rigtige svar? Marsh er handlingens mand og køber en hytte i dårlig stand, der råber på omfattende renovering. Indtil videre er en form for retrætemulighed tilgængelig for Henry Marsh.

Men hvad stiller vi andre op, som ikke er ved denne overgang i livet? Svaret eller svarene findes ikke hos Marsh, som til gengæld afslutter sit andet værk med et interessant slag for det værdige ved eutanasi. Han skriver, at lægers berøringsangst for at tage stilling til fortsat behandling eller ej kan ende med, at visse patienter lider i længere tid. Marsh anerkender samtidig, hvor svært det er inden for det neurokirurgiske virke at vælge imellem sandsynligheder og ikke visheder (p. 250). Og han konkluderer: Så hvis eutanasi ikke er tilladt, stilles vi over for valget mellem at dø en ussel død nu, udsætte den et par måneder eller mere og dermed bare dø en ussel død senere (p. 251).

Selv ønsker Marsh ikke at ende sit liv uværdigt med at blive en hjælpeløs patient overladt til upersonlige lægers og sygeplejerskers nåde, mens de arbejder i skiftehold på et fabrikslignende hospital og dårligt nok kender deres patient (p. 252). Faren for kassation af mennesker, før eller siden, synes allestedsnærværende. Marsh mener, vi i højere grad skal indrømme dødens uundgåelighed og se den i øjnene – heraf bogens danske hovedtitel. Hans mange overvejelser lægger desuden op til, at italesættelsen af uværdighed må bredes ud til at omfatte sundhedssystemers administration og planlægning. Der bør ikke sigtes efter fagpersoner, hvoraf et stigende antal råber vagt i gevær. Det bliver uværdigt for patienterne, når systemer svigter. Vi skal og bør ikke vente, til døden er nær, med mere fagligt funderede løsninger.

Psykolog Irene Christiansen

Supplerende litteratur

- I den danske presse skrives der frustreret om sundhedsfagenes trange kår. Flere fagligt tunge læger har allerede officielt kastet håndklædet i ringen pga. uenighed om behandling og rammerne herfor. Det er i øvrigt muligt at følge med i dele af den faglige debat på Facebook-sider, såsom *Tag faget tilbage* og Dansk Psykolog Forenings egen lukkede Facebook-gruppe.
- Verdensberømte psykiater og psykoterapeut Irvin Yalom skriver, skønt meget mindre offensivt end Henry Marsh, om dét at være aldrende fagperson og forholde sig til døden. Yaloms titler, *Som at se på solen. At leve med døden* og *Døgnfluernes dans og andre psykoterapeutiske fortællinger*, indeholder glimrende eksistentiel-psykologisk materiale om livets grundlæggende spørgsmål. Bemærk, at Irvin Yalom har udgivet sine erindringer i 2017 i den endnu ikke oversatte bog *Becoming Myself. A Psychiatrist's Memoir*.
- Læseren af Henry Marshs indrømmelser kan få associationer til Nietzsche og temaet *the eternal recurrence*. Henry Marsh er i gang med at gøre status over sit liv. Hvis Nietzsches dæmon beordrede Marsh til at leve nøjagtigt det samme liv om og om igen, lader det til, at Marsh ville vande sig, hvis han fra start skulle underkaste sig de aktuelle betingelser i arbejdslivet. Det er godt, at Marsh ærligt lader sin læser kende til sit eget kraftige forbehold over for den moderne indretning af sundhedsvæsenet.
- Marshs angst for blot at blive kasseret ved vejs ende og ikke blive behandlet værdigt er et dybt eksistentielt anliggende. Temaet *kassation* indfanges blændende af en oversat dansk forfatter, Marie Bregendahl, som levede fra 1867 til 1940. I novellen *Ved Lars Skrædders sygeseng* beskrives en aldrende læges forsøg på at skåne den meget syge og fattige patient for følelsen af at være en fiasko, som snart skal bortkastes. Tages

der hul på dette forfatterskab, giver den lidt længere fortælling *En dødsnat* et intenst indblik i dødens råhed, og hvor meget der kræves af de omkringværende mennesker, når den indtræffer.

